

hegyen gyakran túlzottan nehéz feladat elé állítja” (Keresztesi, 2004).

Egyrészt vallom az alapvetést: tulajdonképpen csak jó és rossz irodalom létezik. Másrészt – ha már a személyiségfejlődés és a kognitív pszichológia vívmányait alkalmazzuk az irodalomértelmezésben – kutatók egybehangozón állítják, hogy a fejlődés feltétele a képességeinket esetenként meghaladó feladatok végrehajtásának megkísérlése, magyarul: teher alatt nő a

pálma. Ugyanakkor pedig Varró munkája nyelvi megformáltságában, fantáziájában, kivételes ritmusérzékében nagyszerű könyv gyerekeknek is. A szerző megfogadta a Szamba Raczkó igazgatójának tanácsát, és a tarsolyába tette a marsallbot, a formaérzék és a posztmodern alapállás mellé: „a gyerekközönség is közönség, mert abból lesz a jövő szocialista embertipusa”. A ’szocialistá’-t, természetesen, zárójelbe téve.

Jegyzet

(1) „Ideje tehát egy kis helyet csinálni a polcon a *János vitéz* és *A hétfelű tündér* között. Meg egy másikat, mondjuk a *Bögre azúr* és a *Paulus* között. És hogy ne kelljen eldönteni, hova rakjuk a *Túl a Maszat-hegyent*, legegyszerűbb, ha az éjjeliszekrényen tartjuk. Akkor legalább nem kell mindig keresni.” (Vince, 2004)

(2) Kivéve a „betétalakok” közötti átiratokat, ferdítéseket, stílusparódiákat. A cél itt nem a teljes eredetiség, ugyanakkor nem is valamiféle tiszteletadás. Parti Naggyal: „a szöveg az övé, noha a mű ezzel együtt sem »saját«”. Parti Nagy, 2006. 24.

Irodalom

Ambrus Judit (2004): Tatjana levele a Törpe utca 6-ba. *Beszélő*, 2–3.

Barba, Eugenio (1986): Four spectators. In: úó: *Beyond the Floating Islands*. PAJ Publications, New York.

Keresztesi József (2004): Új időknek új dalaival. *Jelenkor*, 7–8.

Németh Zoltán (2004): A nyitott mű mint sikerkönyv. In: úó: *A széttartás alakzatai*. Kalligram, Pozsony.

Parti Nagy Lajos (2006): *Molière: Tartuffe*. *Színház*, 12. sz., drámamelléklet.

Sonnevend Júlia (2004): Hiányozna. *Élet és Irodalom*, 6.

Szele Bálint (2004): Mese és/vagy költészet? *Árgus*, 4.

Varró Dániel (2003): *Túl a Maszat-hegyen*. Magvető, Budapest.

Vince Máté (2004): Innen és túl. *Élet és Irodalom*, 6.

Zabán Márta (2005): „A régi hősök hova tűntek?” *Korunk*, 3.

Markó Róbert

ELTE, BTK, Magyar
Nyelv és Irodalom Szak

Életreform és reformpedagógia

A kötet kiindulópontjául egy 1988-ig visszanyúló nemzetközi együttműködés és a 2004-es egri neveléstörténeti szimpózium (Életreform és reformpedagógia) szolgált. Az ott elhangzott számos előadás több formában is az érdeklődő közönség elé került már (lásd Németh, Mikonya és Skiera, 2004, valamint *Iskolakultúra*, 2005, 3.) a Gondolat Kiadó Neveléstudomány-történeti tanulmányok sorozatának részeként azonban német és angol nyelven az eddigi legteljesebb formában veheti kezébe az olvasó a nemzetközi kutatási projekt anyagát.

A tanulmányok a 19-20. század fordulóján kialakult eszmei áramlatoknak szentelik figyelmüket, amelyek az élet és a nevelés megreformálását tűzték ki céljukul. A korszak paradoxona, hogy a dinamikus gazdasági és tudományos fejlődés nem hozta magával az életminőség kívánt javulását. Az eszmei áramlatok zsongó világában a fejlődés fanatikus dicsőítése mellett a kritikus, fejlődéssel szemben szkeptikus, némelykor már-már végítéletet hirdető, apokaliptikus hangok is hallhatóvá váltak. Az iparosodásba, a technikai vívmányokba és az élet töretlenül felfelé ívelő haladá-

sába vetett hitet hirdető Eiffel-torony, illetve a londoni Kristálypalota árnyékában a pesszimizmus talaján új remények is sarjadtak. Az „új pedagógia” sem vonhatta ki magát Spencer és Nietzsche emberfölötti emberének, valamint a szociáldemokrácia társadalom fejlődésére irányuló és a kommunizmusban gyökerező eszmék az emberi történelem paradicsomi beteljesedésébe vetett hitének hatása alól.

A korabeli párbeszéd középpontjában Carpenter 1889-ben megjelent vitaindító írása áll: *A civilizáció és gyógyulásának útja*. De miért is beteg a kultúra, miért szükségeltetik a gyógyulása? A diagnózis: elidegenedés. Az elidegenedés több szinten is megjelenik a modern ipari kapitalizmus kibontakozása kapcsán: idegenné lesz az emberi test, idegenné válik az új városi milió, idegen az új kihívásokkal terhelt munkahelyi környezet. Az ember eltávolodik a vallástól (miközben spirituális éhsége nem csillapodott), sőt a politikai tevékenységtől is. A világtól való háromszoros elidegenedésnek (önmagunktól, embertársainktól, a világtól) a „megbékélés” hármas útja felel meg: megbékélés önmagunkkal (például a nudizmus mint az emberi test visszahódításának kísérlete), megbékélés embertársainkkal (például az ifjúsági mozgalmak, kommunák, amelyek a csoport érdekében való cselekvést hirdetik), megbékélés a világgal (például az „új” spiritualitás, amely ember és természet egységét keresi).

Természetesen a korabeli, az élet megreformálására törekvő ideológiai és politikai mozgalmakhoz kapcsolódóan megjelent a nevelés és az iskola humánus átalakításának igénye is. Ennek oka részben pragmatikus – könnyebb a gyerekeket az új szemléletben nevelni, mint elidegenedett felnőtteket megváltoztatni –, részben filozófiai. Carpenter a fejlődés modelljét vallási elképzelések analógiájára három lépcsőben határozta meg: paradicsomi ősellapot, kiűzetés a paradicsomból és megváltás. Ebbe a modellbe kiválóan beleillik a gyerekekről mint messiásról alkotott antropológiai elképzelés, így az oktatásnak is a fent már említett új módon, módokon

kell viszonyulnia a neveléshez és elsősorban a gyermekhez. A meginduló reformtörekvések több szálon futottak, ugyanakkor közös nevezők is találhatók bennük. Ezek különállóan, gyökereikben az európai neveléstörténetben egyaránt fellelhetők, most azonban megújult erővel és közös ideológiai támogatással kerültek elő. A reform a tanterv vezérelte, befogadó jellegű oktatással szemben a gyermek érdeklődésének és tudásának figyelembe vételét és az intellektuális túlsúly helyett az „egész ember” intellektuális, fizikai, társas és érzelmi nevelését hangsúlyozta; mégpedig egy olyan „új iskolában”, amely a régi kényszerűségével szemben partnerségen alapuló együttműködést valósít meg.

A fentiekben ismertetett alapvetések sorvezetőként terelik a több országból származó tanulmányokat, amelyek az életreform- és reformpedagógiai törekvések adott kontextusban történő fogadtatásával és megvalósulásával foglalkoznak. A szövegek sokszínűségéről nem csak eltérő származási helyük gondoskodik, hanem az a tény is, hogy a 19–20. század fordulójának világát a fent említett törekvések társadalmi osztálytól, ideológiai elköteleződéstől és művészeti irányzattól függetlenül áthatották. Így a kötetben többek között találkozzunk a nagyváros jelentette kihívásokra adott válaszokkal, a magyarországi anarchisták Tolsztoj-iskolájával, a gödöllői művésztelep és Nagy Sándor életreform-kísérleteivel, Kodály zenepedagógiájával is.

Történettudományi tanulmánykötetről lévén szó, külön ki kell emelnem a mű aktualitását, amelyet egy általam sajnálatosnak tartott tény szolgáltat. A mai magyar iskolákban körültekintve még mindig a „régirend” uralkodik, az „új iskola” csak nyomokban lelhető fel. Vajon az elmúlt száz évben gyermekképzésünk nem alakult át, vagy csupán az elmélet gyakorlatba ültetésével vannak nehézségeink? Hogy van az, hogy még mindig felülről kapott tantervek és nem a gyermekek érdeklődése és tudása határozza meg azt, mit is tanítunk nekik? Miért éli meg a gyerekek többsége kényszernek és betegítőnek az iskolát? Nagy a csábítás, hogy az okokat kívül keressük,

gazdasági, társadalmi folyamatok kényszerpályájaként éljük meg. De ekkor is ott a kérdés: „csinálhatunk-e olyan iskolát, amely eszköze az egyéni önmegvalósítás kialakulásának, és ugyanakkor szolgálja a meglévő kultúra fenntartását és továbbvitelét is?” (Bruner, 2004. 70.). És ha a válasszunk nem, az önmegvalósítás vagy a társadalom érdekében történő uniformizálás mellett döntünk-e? Talán hasonló gondolatok foglalkoztatták az évtizedekkel ezelőtt

élt elméletalkotókat is, akiknek válaszait kortárs kutatók tolmácsolják nekünk ebben a kötetben. Figyeljünk szavukra!

Skiera, E., Németh A., Mikonya Gy. (2006, szerk.): *Reformpädagogik und Lebensreform in Mitteleuropa – Ursprünge, Ausprägung und Richtungen, länderspezifische Entwicklungstendenzen*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Reformpedagógia és életreform Közép-Európában – eredetük, fejlődésük és irányzataik, országspecifikus fejlődésvonalak)

Irodalom

Németh A., Mikonya Gy. és Skiera, E. (2004, szerk.): *Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója*. Gondolat Kiadó, Budapest.
Iskolakultúra (2005), 3.

Bruner, J. (2004): *Az oktatás kultúrája*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Láng András

PTE, BTK, Neveléstudományi Intézet, Oktatás- és Nevelésméleti Tanszék

Fiúkfalva alapítói

Az idős szerző maga is alapítója volt a háborús évek nagy debreceni-ebesi gyermekvédelmi utópiájának, a tragikus sorsú Fiúkfalvának. A szociografikus írás – mely egy hosszabb, még kézíratos mű (Fiúkfalva – Emlékalbum) részlete – az alföldi város „csavargó” gyerekeinek és nevelőinek 70 évvel ezelőtti világába avat be.

Az 1936-os nyári táborozás alatt készített vályogtéglák a helyszínen maradtak. Nem lett összeszámolva, hány darab készült a nyár folyamán. Ott hevert gazdátlanul. Az arra járó szekeresek (gazdák) lassan elhordták. Ami még ott maradt, az szépen elázott, szétmállott. A város a földterületet más célra használta fel.

A végzett munka mégsem volt hiábavaló, több tanulsággal is szolgált.

A vályogvetésre nem csak a napközi otthonos gyerekek jelentkeztek, de mások is, tudván, hogy nem üdülésről van szó, hanem komoly munkáról. Azok is részt vettek benne, akik már hallottak a tervezett Fiúkfalva építéséről. Részt vettek, tudomásul véve azt, hogy ők esetleg nem kerülnek be a majdani otthonba, mégis képesek voltak társaikért vállalni a munkát.

Tanulság volt az is, hogy nem reménytelen a csavargó gyerekekkel való foglalkozás, lehetséges a nevelésük. Pedagógiai

eredménynek is fölfogható, hogy a vályogvetők közül később többen mint vezetők óhajtottak részt venni az otthon munkájában.

Az is nyilvánvalóvá vált, hogy lelkesedésből nem lehet komoly vállalkozásba fogni. A lelkesedés lendíti a munkát, segíti az összefogást, De szükséges, hogy mögötte megfelelő anyagi (pénzügyi) fedezet legyen. A már működő Napközi Otthon, a néhány gyerekkel üzemelő Tanoncotthon, a Segédotthon megvalósítása nem okozott nehézséget: voltak támogatóik. Amikor felvetődött, hogy az utcán csavargó, elhagyott gyermekek számára is otthont kellene létesíteni, mert szükséges, hiszen nap mint nap tapasztalták az áldatlan állapotot és naponta néztek szembe a problémával, ez a gondolata már megosztotta a közvéleményt. Úgy érezték, hogy felesleges pénzt áldozni ezekre a gyerekekre. Komoly közéleti emberek vonták kétségbe e gyerekek